

INSTITUCIONET FINANCIARE RURALE DHE FINANCIMI I EKONOMIVE FERHERE

Drini Salko*

Fjalë kyçe

- Ekonomi fermere - Institucione financiare rurale - Shoqëri Kursim-Krediti -

1. HYRJE

Mundësitë e prodhuesve bujqësorë për burime financiare shtesë, gjatë periudhës së tranzicionit, ballafaqohen me mjaft kufizime, të cilat japin efekte në prodhimin, në ristrukturimin e fermës dhe në investimet, që duhet të kryhen në to. Këto kufizime janë rezultat i kombinimit të faktorëve, që rrjedhin nga informacioni i kushtueshëm dhe jo i plotë në tregjet financiare rurale si dhe i një sërë problemeve specifike të periudhës së tranzicionit.

Një treg financiar rural eficient, luan një rol të rëndësishëm në zhvillimin dhe në rritjen e produktivitetit në bujqësi. Kjo nënkupton ngritjen e një sistemi financiar për të plotësuar funksionet tipike të një ekonomie tregu. Gjithashtu, të rëndësishme janë edhe mobilizimi dhe shpërndarja e burimeve pa ndërhyrjet qeveritare dhe ndërtimin e një kuadri institucional, që ofron fonde në përputhje me kërkesën.

Nga dy burimet kryesore të kapitalit, të jashtëm e të brendshëm, fondet e brendshme janë komponenti më i rëndësishëm. Në shumicën e vendeve me të ardhura të ulta, fondet e brendshme përbëjnë një pjesë të madhe të burimeve për investime. Një

ndër burimet kryesore monetare, që do të plotësonte një pjesë të konsiderueshme të financimeve për bujqësinë janë dhe kursimet e vetë këtij sektori.

2. NJË VËSHTRIM MBI TREGJET FINANCIARE RURALE DHE INSTITUCIONET QË OPEROJNË NË TO

Vendet në tranzicion ballafaqohen me dy sfida: së *pari*; sektori financiar në vetvete ka nevojë të ristrukturohet rrënjësisht nga një instrument qeveritar për grumbullimin e kursimeve dhe për shpërndarjen e fondeve të ndërmarrjet, në një sistem financiar të pavarur i aftë të kryejë funksionet e tij në një ekonomi tregu; së *dyti*, funksionimi i rregullt i tij është një parakusht për ristrukturimin dhe modernizimin e ekonomive bujqësore dhe bërjen e tyre eficiente.

Një karakteristikë e tregjeve financiare rurale është asimetria e informacionit. Kjo do të thotë që në një transaksion krediti huamarrësi e një mirë gatishmërinë dhe mundësinë e tij për të shlyer huanë në afat. Institucioni huadhënës, nga ana tjetër, nuk i njihet qëllimet reale të huamarrësit ose nëse ai mund të ndryshojë mendim pas marrjes së kredisë. Në këtë situatë, rreziku është i lartë. Fitueshmëria e ulët e fermave është një tjetër problem i financave rurale, i cili kufizon mundësinë e shlyerjes së huave. Nga ana tjetër, kolaterali luan një rol të rëndësishëm në mundësinë e fermerit për të siguruar burime financiare shtesë. Në ekonominë e tranzicionit, kërkesat për kolateral nga institucionet financiare për huatë bujqësore shpesh kanë qenë të larta, për shkak të faktorëve tranzicionalë si: mangësitë në të drejtat e pronësisë, mungesa e tregjeve të tokës, inflacioni i lartë, pasiguria etj..

Për më tepër, bankat shpesh refuzojnë tokën bujqësore si kolateral edhe kur e drejta e pronësisë është e plotë, për shkak të mungesës së tregut të tokës. Kjo ka bërë që të krijohen modele institucionale të përshtatshme, që drejtojnë më mirë rrezikun e mësipërm dhe që përshtaten më mirë në financimin e sektorit rural. Shumë qeveri përdorin banka të specializuara bujqësore si mjetin kryesor të tyre për të kredituar këtë sektor. Klientët, në

mjaft raste, i konsiderojnë këto institucione si pseudoqeveritare dhe huatë e marra nga to si ndihmë qeveritare dhe jo si kontratë tregtare. Në këto raste, bankat bujqësore vazhdojnë të jenë instrumente qeveritare, që subvencionojnë fermat dhe rezultatet janë jo të mira.¹

2.1. BANKAT DHE FINANCIMI I EKONOMIVE FERMERE

Reformimi dhe zhvillimi i sistemit bankar shqiptar ka për qëllim mbështetjen me produkte dhe shërbime bankare të sektorëve të ndryshëm të ekonomisë.

Kërkesat për kredi nga fermerët privatë për financimin e imputeve (plehra kimike, fara, pesticide etj.) dhe pajisjeve të mekanizuara, kanë qenë dhe vazhdojnë të jenë të mëdha e në rritje. Krediti rural dhe sigurimi i shërbimeve financiare është ndrydhur shumë edhe nga pamundësia e bankave për t'iu përgjigjur rritjes së kërkesës për kredi nga sektori i ri privat.

Megjithëse, për financimin e bujqësisë funksiononte një institucion i specializuar siç ishte Banka Tregtare Agrare (BTA), mund të themi se ky institucion nuk ka funksionuar siç duhet në mbështetje të bujqësisë. Ineficienca në operacionet kredituese të Bankës Tregtare Agrare (BTA) shprehet në dy aspekte:

së *pari*, në pamundësinë e kësaj banke për të plotësuar kërkesat për kredi të fermerëve të vegjël. Kjo, pasi BTA vepronte mbi parimet tregtare. Dihet që kostoja e administrimit të kredisë për këtë grup të madh klientësh të vegjël është e lartë. Gjithashtu, dhe vetë niveli i normave të interesit e ka bërë koston e kreditimit të lartë;

së *dyti*, në shmangien e aktivitetit të BTA nga kredidhënia në sektorin e bujqësisë. Po t'i referohemi të dhënave lidhur me strukturën e kredive të akorduara sipas objekteve, do të shohim se kreditimi për sektorët e tjerë (tregti mallrash, ndërtime etj.) nga kjo bankë zë një peshë të konsiderueshme.

Në fund të vitit 1996 në strukturën e tepricës së kredisë së kësaj banke zëri "aktivitet tregtar" plus zërin "ndërtim", zënë 64 për qind të tepricës. Huatë e akorduara si nga fondet e vetë BTA-së ashtu edhe nga fondet e projekteve, të financuara nga donatorët dhe që kanalizoheshin nëpërmjet bankës, në pjesën më të madhe, nuk drejtoheshin në veprimtaritë ekonomike të ekonomive fermere.

Ineficienca e dhënies së kredive për sektorin bujqësor gjen shprehjen e vet dhe në nivelin mjaft të lartë të kredive të pakthyera në afat. Në fund të vitit 1996 kreditë e pakthyera në afat të tre bankave me kapital shtetëror zinin rreth 33 për qind të të gjitha kredive të akorduara. Kriza e vitit 1997 e rriti më tej këtë tregues negativ.

Prodhuesit bujqësorë privatë pas viteve 1990, në pamundësi për të siguruar kredi nga bankat tregtare, kanë përdorur si burim financiar shtesë, marrjen hua nga fajdexhinjtë, miqtë apo të afërm të tjerë.

Sipas një vërtetimi, të realizuar për vitet 1993-1994, në 25 nga 36 rrethet e vendit, në rreth 648 ferma doli se vetëm 2 për qind e fermerëve kanë përdorur kredi nga sistemi bankar. Ndër vështirësitë që ata theksonin për marrjen e kredive nga bankat janë: përqindja e lartë e interesit, burokracia e procedurave dhe afati i shkurtër i maturimit. Një pjesë tjetër kanë përdorur kredinë nga të afërmit ose nga tregtarët.

Viti 2000 u karakterizua, krahas zgjerimit të veprimtarisë së bankave tregtare private edhe nga një rritje e ndjeshme e kreditimit të ekonomisë nga bankat. Stabiliteti makroekonomik, rritja e sigurisë në vend dhe përmirësimi i klimës për investime janë faktorët, që gjatë vitit të kaluar i bënë bankat të rritin interesimin për kreditimin e ekonomisë. Pothuajse të gjitha bankat, në bazë të politikave të tyre, shprehin interes të kreditojnë biznesin e mesëm e të madh. Edhe ato banka që kanë në politikën e tyre kreditimin e biznesit të vogël (siç është banka FEFAD) e përqendrojnë vëmendjen e tyre në klientelën e zonës urbane, duke mos kredituar ekonomitë fermere. Kreditë e

pakta në këtë sektor janë dhënë në raste të rralla në veprimtaritë agroushqimore dhe në ngritjen e serave.

Një bankë, që sapo ka filluar të japë kredi në bujqësi është “Banka Amerikane e Shqipërisë”. Megjithatë, klientët e sektorit bujqësor të kësaj banke janë në numër mjaft të kufizuar dhe kryesisht operojnë në zonat e ulta perëndimore (ku dhe janë fermerët më të specializuar).

Ndër shkaqet kryesore të moskreditimit të ekonomive fermere nga bankat mund të rendisim:

- Mungesa e kapacitetit institucional të bankave tregtare, për shkak të kostos së lartë që kanë kreditë e vogla. Bankat i konsiderojnë veprimtaritë e ekonomive fermere të vogla dhe për rrjedhojë, huadhënien për to të kushtueshme.
- Madhësia e vogël e fermave dhe të ardhurat e pamjaftueshme të tyre, pengojnë thithjen e investimeve formale në sektorin e bujqësisë e në sektorë të lidhur me të.
- Normat relativisht të larta të interesit (për shkak të primit shumë të lartë për rrezikun e kredisë) janë një faktor tjetër pengues. Fermerët e vegjël nuk mund të shlyejnë kredinë me kushtet tregtare që ofron banka. Kjo rezulton si nga praktika e deritanishme, ashtu dhe nga konkluzioni i nxjerrë nga anketimi i buxhetit të fermës.
- Bankat nuk angazhohen në kredidhënien në bujqësi, sepse ato i shohin fermat si aktivitete jo të vazhdueshme dhe jo shumë të qëndrueshme. Kjo është edhe rrjedhojë e tendencës së zhvendosjes së familjeve fshatare drejt zonave urbane.
- Fermerët e vegjël shpesh kanë mungesë kolaterali për të plotësuar kërkesat e bankës. Mosfunksionimi i tregut të tokës është një pengesë relativisht e madhe për kreditimin, sepse toka ende nuk preferohet të shërbejë si kolateral.
- Mungesa e infrastrukturës bankare në sektorin rural, që shfaqet në mosshtrirjen e veprimtarisë së bankave në këtë sektor. E vetmja bankë, që ka shtrirje në gjithë territorin e vendit është Banka e Kursimeve. Kjo bankë, ka ndaluar kredidhënien për ekonominë pasi është në fazën

e ristrukturimit dhe të përgatitjes për privatizim. Të gjitha bankat e tjera operojnë kryesisht në Tiranë dhe vetëm dy vitet e fundit kanë filluar të shtrijnë veprimtarinë në disa qytete kryesore të vendit për kredi.

2.2. KRIJIMI I INSTITUCIONEVE TË MIKROFINANCËS NË FSHAT - ALTERNATIVË PËR MBËSHTETJEN E EKONOMIVE FERMERE

Mosinteresi i bankave për financimin e bujqësisë si dhe transformimet strukturore që pësoi sektori bujqësor si rrjedhojë e reformave ekonomike të ndërmarra, e bënë të domosdoshëm krijimin e institucioneve financiare rurale, të përshtatshme me kushtet e vendit tonë. Një nga modelet më të efektshme institucionale përfaqësohet nga kooperativa e kreditit, që në vendin tonë është emërtuar Shoqëri Kursim- Krediti (SHKK). Eksperienca e tyre, përgjithësisht ka qenë e suksesshme. Për shembull, në Rumani, bankat kooperativë kanë qenë të suksesshme në dhënien e huave për fermerët e vegjël privatë. Në Bullgari, një program i një fondi reciprok (*mutual fund*) për bujqësinë u zhvillua me mbështetjen e programit Phare të BE. Në Shqipëri, Fondi i Zhvillimit Shqiptar (FZSH) dhe komponenti rural i tij sot, Fondi i Financimit Rural (FFR) kanë qenë të suksesshëm.

Eksperienca e vendeve në tranzicion është e ndryshme. Për shembull, në Rusi përpjekjet për të krijuar kooperativa krediti nuk sollën rezultatet e dëshiruara.

Ngritja dhe operimi i këtyre institucioneve të reja financiare në sektorin rural reflekton, gjithashtu, edhe modelet e ndryshme të strukturës së fermave. Këto të fundit, në shumë ekonomi tranzicioni variojnë në madhësi nga mjaft të mëdha në mjaft të vogla (tabelë 1). Kjo mund të kërkojë institucione të ndryshme. Kërkesat për kredi të fermave të mëdha mund të plotësohen nga huatë e bankave tregtare. Nga ana tjetër, fermat e vogla duke patur kosto transaksioni e ndërmjetësimi të lartë, mund

të shërbehen më mirë nga kooperativat e kreditit. Në Hungari, Poloni apo Rumani institucione të tilla tashmë operojnë dhe kanë prirje të zgjerohen.

Tabelë 1. Treguesi individual bujqësor në disa vende (TIB) në vitin 1995².

Vendi	TIB	Vendi	TIB
Shqipëria	94.2	Republika Çeke	22.1
Armenia	81.8	Hungaria	17.3
Latvia	80.2	Bjellorusia	15.2
Rumania	55.2	Ukraina	14.1
Bullgaria	45.4	Rusia	12.1
Estonia	37.5	Slovakia	3.1

Shihet dominimi i fermerëve individualë në bujqësinë shqiptare, e ardhur kjo nga reforma në këtë sektor ekonomik. Shpërndarja e tokës bujqësore tek fermerët ka qenë një proces relativisht i shpejtë në Shqipëri. Kjo pati si rezultat krijimin e një numri mjaft të madh fermash të vogla, rreth 380.000, me një sipërfaqe mesatare toke që varion nga 0,5 deri 1.8 ha për familje fermeri, e ndarë kjo në disa parcela. Ky tregues e bën mëse të qartë domosdoshmërinë e operimit të SHKK në Shqipëri si një institucion financiar i përshtatshëm për këtë strukturë. Këto institucione financiare të mikrofinancës mund të mobilizojnë kursimet e këtij sektori, duke i përdorur ato në zhvillimin e tij.

3. ROLI I FONDIT TË FINANCIMIT RURAL. THEMELIMI I SHKK

Sektori rural në vendin tonë gjatë këtyre viteve, ka siguruar financim shtesë nga disa burime. Këtu përfshihen huatë nga ish-Banka Tregtare Agrare, huatë nga organizatat ndërkombëtare (fondet e donatorëve të ndryshëm dhe projektet e zhvillimit) si dhe huadhënësit individualë (sektori informal). Projekti i Kredisë Rurale i implementuar më parë nga FZSHS dhe tani nga FFR është projekti më i vjetër dhe me shtrirje më të gjerë në zonat rurale shqiptare. Fillimisht, ky program nisi në kuadrin e Projektit të Zbutjes së Varfërisë Rurale me objektiv lehtësimin e periudhës

tranzitore për fermerët e varfër dhe më pas, mori formën e plotë të një programi mikrofinance. Programi ofronte një sistem të ri kredie, të bazuar në bashkëpunimin ndërmjet dy hallkave; këshillit të kredisë së fshatit (KKF) dhe oficerit të kredisë. Nëpërmjet tyre realizohej dhënia e kredive të vogla fermerëve, të cilët nuk mund të mbështeteshin me kredi nga bankat. Krahas kësaj, bëhej edhe trajnimi i fermerëve dhe i KKF.

Miratimi i kredisë bazohet në kritere të qarta dhe të kuptueshme mirë: mundësitë që ka huamarrësi për të kthyer kredinë, mundësitë e investimit, aftësitë dhe besueshmëria të klienti etj.. Ky projekt adoptoi skema krediti bazuar në kërkesat e fermerëve për kredi të vogla, që i korrespondojnë nivelit ekonomik të fermës së tyre. Tavanin e kredisë, nga disa qindra dollarë dhënë në fillimet e këtij procesi sot është 2000 usd dhe kreditë jepen për një periudhë deri në 3 vjet. Në raste të veçanta mund jepen kredi deri në 5000 usd.

Zonat e ndërhyrjes, gjatë këtyre viteve, kanë qenë rrethet Elbasan, Tiranë, Vlorë, Krujë, Gramsh, Peshkopi, Kukës, Pukë, Has e Tropojë.

Aktiviteti kryesor i përdorimit të kredisë, për shumë kohë, ka qenë blegtoria, e lidhur kjo me zonën ku shtrihej veprimtaria e FFR, me shumën e kredisë dhe me nevojat e emergjencës së familjeve fshatare. Gjithnjë e më shumë, po vihet re ndryshimi i raporteve në aktivitetet e financuara me kredi. Deri në këtë periudhë, 53.38 për qind e shumës është përdorur në blegtori, në një kohë që mesatarja kumulative është 61.69 për qind. Pra, vihet re një tendencë uljeje e përdorimit të kredisë për blegtori në favor të aktiviteteve të tjera si sera, tregti, mekanikë bujqësore, artizanat etj., që janë aktivitete më rentabël dhe që ndikojnë në mënyrë të dukshme në zhvillimin e fermës fshatare.

Hapja e fshatrave të reja rreth qyteteve si dhe rritja e interesit për të kryer investime, ndryshoi edhe kërkesën për kredi, si nga pikëpamja e shumës, e kohëzgjatjes ashtu edhe e aktiviteteve të financuara. Në funksion të kërkesës dhe të objektivave të projektit u eksperimentua dhënia e kredive mbi tavanin e

zakonshëm. Kështu, u dhanë vetëm gjatë vitit 1999, 27 kredi me shuma nga 300 000 lekë deri në 500 000 lekë.

Përveç kësaj, edhe mesatarja e kredive të shpërndara gjatë kësaj periudhe (94 462 lekë) u rrit rreth 20 për qind, në krahasim me atë të shpërndarë gjatë vitit 1998 (78940 lekë). Kjo tendencë vazhdoi edhe më tej, me shumë kujdes, pasi garancia e kredisë praktikisht është vetëm morale.

Mbështetur në çfarë u tha më sipër, Banka Botërore në marrëveshje me Qeverinë Shqiptare, në fillim të vitit 2000, miratoi financimin e një projekti të ri, objektivi strategjik i të cilit është arritja e qëndrueshmërisë financiare dhe transformimi i programit ekzistues të mikrokredisë rurale në një institucion të qëndrueshëm, që progresivisht do të bëhet i vetfinancueshëm.

Objektivi kryesor i projektit të ri të FFR është të krijojë një rrjet SHKK dhe të mbështesë zhvillimin progresiv të unionit të tyre, në përputhje me ligjin mbi SHKK dhe bazuar në sistemin ekzistues të FKF (*fondet e kredisë së fshatit, me status OJQ*) si dhe të zgjerojë zonën e ndërhyrjes së sistemit të kredisë rurale, duke e zgjeruar rrjetin në zonat fushore bregdetare si dhe duke shtuar gamën e shërbimeve financiare, të ofruara fermerëve.

Projekti do të mbështesë transformimin e sistemit të FKF, në një sistem të qëndrueshëm, bazuar në SHKK-të. SHKK-të do të jenë organizata, që do të kenë për qëllim sigurimin e kredisë dhe mbledhjen e kursimeve nga anëtarët. SHKK-të do të kenë një demokraci, autonomi dhe përgjegjësi më të madhe se FKF-të.

Si organizata të zotëruara dhe të kapitalizuara nga anëtarët, SHKK-të do të kenë një iniciativë të fortë për të ruajtur qëndrueshmërinë financiare dhe për të minimizuar rrezikun e moskthimit të kredisë. Shumë detyra, që aktualisht i kryen Fondacioni i Financimit Rural do t'i transferohen progresivisht SHKK-ve, kur ato të kenë marrë kualifikimin e nevojshëm dhe të kenë fituar një autonomi dhe pjekuri më të madhe. Pas një periudhe maksimumi 3 vjet, SHKK-të do të mbështeten për të krijuar unionin e tyre.

Krijimi i një rrjeti SHKK po realizohet nëpërmjet dy rrugëve:

së pari: krijimi i SHKK nëpërmjet transformimit të FKF në SHKK. Këtu, një rol mjaft të rëndësishëm do të luajë FFR, i cili duke e njohur dhe drejtuar këtë eksperiencë do të arrijë të realizojë këtë shndërrim. Eksperienca e deritanishme e kooperimit si dhe mundësitë për kapitalizim të tyre, janë fillesa të mira për arritjen e ngritjes dhe të funksionimit të këtyre institucioneve. FFR, krahas ndihmës teknike, u akordon kredi SHKK-ve me 11 për qind dhe këto ua japin anëtarëve të tyre me 15 për qind (marzh që mbulon shpenzimet operative të tyre).

Me konsolidimin, kapitalizimin e SHKK-ve dhe krijimin e unionit, këto institucione synohet të bëhen të pavarura nga FFR. Në fund të vitit 2000, janë krijuar nëpërmjet këtij transformimi 18 SHKK-të e para, të cilat ende janë në fazën e konsolidimit të tyre. Në fund të vitit 2000, ekonomitë fermere kanë marrë kredi nga FFR 1,8 milionë dollarë, nga të cilët 300 mijë dollarë janë kredi për SHKK-të dhe pjesa tjetër për zonat ekzistuese, ku operojnë FFK. E rëndësishme është që nëpërmjet SHKK-ve, fermerët kanë mundësi të marrin një shumë më të madhe kredie (sot kjo shumë është rritur në 5000 usd) duke u orientuar gjithnjë e më shumë në financimin për qëllime investimi. Disa tregues të veprimtarisë së FFR jepen në tabelën e mëposhtme:

Tabelë 2. Tregues të veprimtarisë së FFR. Shifrat në usd (1 usd = 140.0 lekë).

Treguesit	31.12.1999	30.06.2000	31.12.2000
Numri i anëtarëve të SHKK-ve	0	112	505
Numri i SHKK-ve të krijuara	0	5	18
Numri i SHKK-ve në proces	0	9	3
Portofoli i huave (outstanding loan)	2694144	2958954	2673760
Numri i huave aktive	5754	5415	4423
Shuma mesatare e huasë	468	534	605

Burimi: FFR, Raporti Vjetor 2000.

së dyti: krijimi i SHKK të reja. Në qoftë se rruga e parë presupozon iniciativën nga jashtë fshatit të kombinuar me atë të fermerëve, kjo rrugë është më origjinale dhe bazohet në iniciativën vetëm të fermerëve. Tashmë në vendin tonë ky proces është në hapat e parë³.

Krijimi i SHKK-ve të reja është një rrugë tjetër, e cila merr një rëndësi të veçantë po të kemi parasysh edhe mangësinë e rrugës së parë. Edhe nga analiza e aktivitetit ekonomik dhe e buxhetit të fermerëve del që në zonat me perspektivë zhvillimi, kapaciteti i kursimeve dhe ai i shlyerjes së kredisë është më i lartë.

Nga ana tjetër, këto zona kanë një infrastrukturë më të mirë dhe mbi të gjitha mund të konsiderohen zona urbane apo pranë qendrave urbane. Krijimi i SHKK-ve të reja në këto zona merr përparësi edhe për faktin se popullata rurale e këtyre zonave ka më pak premisa apo gatishmëri për t'u shpërngulur drejt qyteteve të mëdha. Deri në fund të vitit 2000, me mbështetjen teknike të FFR janë krijuar tre SHKK të reja në zonat me perspektiva zhvillimi në bujqësi. Nga analiza e të ardhurave bruto, por dhe e të ardhurave monetare, familjet fermere në këto zona kanë të ardhura më të larta. Zona të tilla në mendojmë se përfshijnë ato grupe fshatrash që rrethojnë qendra urbane me mikroqytete të tilla si Vorë, Maliq, Milot, Divjakë, Novoselë etj.. Këto qendra duhet të shërbejnë si vendet ku SHKK do të kenë zyrat e tyre. Kjo, nga ana tjetër, do të ndihmojë dhe për rritjen e shërbimeve bankare për fermerët.

Fillesa më të mira dhe më të shpejta të ngritjes së SHKK-ve të reja kanë ato qendra urbane, në të cilat kooperimi ka një zhvillim më të mirë. Organizime të tilla fermerësh, që kooperojnë në sferat e marketingut, të tregtisë etj., megjithëse janë të pakta në numër, ekzistojnë. Është mjaft e rëndësishme që themelimi i SHKK-ve të para të jetë i suksesshëm, pasi fermeri ynë në fillim kërkon të shohë shembullin, pastaj të veprojë.

Krijimi i SHKK-ve të reja përbën dhe rrugën e vetme të financimit të fermerëve në këto zona, në kushtet kur reforma në sektorin bankar po krijon një boshllëk shërbimesh financiare në fshat.

Rrjeti aktual i SHKK-ve rurale i krijuar, në të cilin, po të përfshihen të tilla institucione të ngritura me mbështetjen e projekteve të tjera, ka arritur në 30. Është kjo arsyeja, që e bëri emergjent rishikimin e kuadrit ligjor përkatës, ku me mjaft

rëndësi janë ndryshimet e propozuara lidhur me mbikëqyrjen e këtyre institucioneve nga Banka e Shqipërisë. Projektligji i SHKK-ve në hartimin e të cilit Banka e Shqipërisë është pjesëmarrëse, tashmë është në fazën përfundimtare dhe pret miratimin nga Kuvendi. Shpejtimi i procedurave për miratimin e tij është i rëndësishëm tashmë, kur këto institucione janë në prag të mobilizimit të kursimeve nga anëtarët e tyre.

PËRFUNDIME

- Ineficienca e sistemit bankar që çoi në likuidimin e Bankës Tregtare Agrare, ka çuar në një situatë paradoksale: megjithëse Shqipëria është një vend bujqësor, nuk ka qoftë edhe një institucion financiar të vetëm, të specializuar në financimin e sektorit rural.
- Kushtet aktuale e bëjnë domosdoshmëri krijimin dhe funksionimin e institucioneve financiare të specializuara në zonat rurale. Si model më i përshtatshëm mendoj se është krijimi dhe operimi i kooperativave të kreditit apo siç mund të quhen ndryshe, shoqëritë e kursim - kreditit. Vetëm këto institucione mund të krijojnë një sistem mikrokredish për fermerin shqiptar.
- Krijimi i SHKK-ve të reja, në zonat me një perspektivë të qartë zhvillimi në bujqësi. Zona të tilla përfshijnë grupet e fshatrave, që janë pranë qendrave urbane dhe qytetet e vogla me orientim bujqësor. Premisat më të mira në krijimin e SHKK-ve të reja janë në ato zona ku operojnë shoqatat e fermerëve. Këto mendoj se duhet të jenë shembulli i parë i themelimit të SHKK-ve.
- SHKK-të gjatë 2-3 viteve të ardhshme mund të shtrihen vetëm në nivel lokal. Pas konsolidimit të këtij rrjeti SHKK, në mënyrë të natyrshme do të lindë nevoja e krijimit të unioneve të para të SHKK-ve dhe kalimi i tyre në formën më të organizuar, duke marrë plotësisht tiparet e një institucioni apo ndërmjetësi financiar, i cili do t'i nënshtrohet kuadrit ligjor, rregullues dhe mbikëqyrës të sistemit bankar.

SHËNIME

* Drini Salko, Lektor i lëndës "Paraja dhe banka" në Universitetin Bujqësor Tiranë dhe anëtar i Këshillit Mbikëqyrës të Bankës së Shqipërisë.

¹ Dihet tashmë likuidimi i Bankës Tregtare Agrare veprim, që u ndërmor pas përkeqësimit të portofolit të huave të saj.

² Ky tregues (TIB) mat ndryshimin nga fermat shtetërore dhe kolektive në fermat individuale dhe llogaritet si $TIB = \frac{\ln 95 - \ln 89}{(100 - \ln 89)(100)}$, ku ln95 dhe ln89 janë pjesa e fermave individuale në totalin e tokës bujqësore, përkatësisht në vitet 1995 dhe 1989.

³ Megjithëse në stadin e sapokrijimit, janë 5 SHKK që janë themeluar në sektorin e bujqësisë.

LITERATURA

*Gabriel A.Fuentes: "The Use of Village Agents in Rural Credit Delivery".
Journal of Development Studies, Vol.33.No.2;1996.*

*Johan Swinnen and "Agricultural Finance and Institutional Reform in
Hamish Gow: "Transition Economies" Paper presented, 1998.*

*Franz Heidhues and "Rural Financial Market Development"; Discussion
paper Gertrud Schrieder No.1 May 1999.*

FFR, "Raport Vjetor" 1999; 2000.

Banka e Shqipërisë, "Raport Vjetor" 1998; 1999.

Banka Tregtare Agrare, "Treguesit statistikorë" 1994 - 1995 – 1996.